Legyező - Telemakhosz Kalüpszó szigetén

Textil- és viseletgyűjtemény

Leltári szám:	24529
Készítés ideje:	1724 - 1730
Készítés helye:	Németalföld (feltehetően); Párizs (feltehetően)
Anyag:	elefántcsont; pergamenlap
Technika:	aranyozott; festett
Méretek:	magasság: 24,5 cm szélesség: 42,5 cm

Huszonegy darab áttört, aranyozott és festett elefántcsont küllőn guache festésű pergamenlap, a l'anglaise összeállításban. A küllőket sárgaréz szegecs fogja össze.

A legyező elülső oldalán, a finom rajzú virágokkal keretezett lapon ábrázolt jelenet – Telemakhosz Kalüpszó szigetén – a 18. század talán legnépszerűbb, egész Európában nagy hatású regényének, Francois Fénelon *Les aventures de Télémaque* (1699) című művének egyik epizódját ábrázolja. (A mű 1755-ben Kassán magyar fordításban is megjelent *Telemakus bujdosásának történetei* címmel.)

Az Odüsszeia történetét folytató regény főhőse, Odüsszeusz fia, a trójai háború után a tengereken bolyongó apját keresi. Telemakhoszt bölcs nevelője, Mentor is elkíséri útjára, aki a kalandos utazás során megismerteti az ifjút mindazzal, amit a felvilágosodás kora az ember és természet kapcsolatáról, az egyén és a társadalom viszonyáról, az erkölcsök és az érzelmek világáról fontosnak tartott. (A Telemakhosz-történet ábrázolásairól ld. Galavics 1978)

A kompozíció előképe Edmé Jeaurat (1688–1738) párizsi rézmetsző Nicolas Vleughels (1668–1737) festménye után készített, s 1724-ben kibocsátott rézmetszete (ld. itt).

A metszeten ábrázolt alakok közül csak a főbb szereplők jelennek meg a legyezőn. A jelenet egy idilli hangulatú ligetben elevenedik meg: balra Kalüpszó látható, amint az előtte álló, töprengő Telemakhoszra tekint, s a jobboldalon látható, gyümölcsöket és virágokat szedő nimfákra mutatva megpróbálja maradásra bírni az ifjút, hogy – miután Odüsszeusz hűtlenül elhagyta őt – boldog szerelemben élhessen vele a szigeten. Erre utal a fölöttük lebegő Ámor alakja is, aki épp kiröppenti nyílvesszejét Kalüpszóra. A történet szerint Ámor tévedése révén Telemakhosz végül Kalüpszó helyett egy másik nimfa, Eukarisz iránt lobban szerelemre. Balra a háttérben az alvó Mentor alakja látható, aki kezdettől óvta Telemakhoszt a szerelem veszélyeitől, s ez alkalommal is igyekszik őt meggyőzni, hogy meneküljön a szerelem elől, "mert csak futással győzettetik meg a szerelem". Kalüpszó és Telemakhosz történetének ábrázolása tehát a szerelem veszélyeire figyelmeztető példázatként jelenik meg a legyezőn.

A legyező hátoldalán színes, arannyal kontúrozott és mintázott, finom rajzolatú, keleties virágkeretben kedvesétől búcsúzó legény látható. Az egymásba fonódó indamintás küllőkön három szabálytalan alakú betét, tengeri kikötőt ábrázoló képecskével. A záróküllőket domborúan faragott és festett csigák, kagylók, gyümölcs és evező díszíti.

Analóg darabja a baltimore-i Walters Art Galleryben (Randall 1985, Nr. 418.), a jelenet több szereplős változata egy angol magángyűjteményben, illetve négyszereplős variánsa a berlini Kunstgewerbe Museumban található (Vö.: G. W. Rhead: *History of the Fan*. London 1910, 129., 202. kép G. Buß: *Der Fächer*. Bielefeld 1904, 115., 78. kép).

A metszet előkép ismeretében érvényét veszítette az a korábbi feltevés, miszerint a lap esetleg Rinaldót és Armidát ábrázolná.

Azonos kialakítású és stílusú – s így egy műhely munkájának vélhető – az Iparművészeti Múzeum 69.1420.1. ltsz. legyezője.

Irodalom

- Maros Donka Szilvia: *Bájos semmiségek. Az Iparművészeti Múzeum legyezőgyűjteménye (1700-1920)*. Balassi

© 2012-2026, Minden jog fenntartva Iparművészeti Múzeum

Kiadó - Iparművészeti Múzeum, Budapest, 2002. - Nr. 5. (téves ltsz.mal)
- Szerk.: Szilágyi András, Péter Márta: *Barokk és rokokó. Az európai iparművészet stíluskorszakai*. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 1990. - Nr. 6.203. (Maros Donka Szilvia)
- Randall Richard H.: *Masterpieces of ivory from the Walters Art Gallery*. Walters Art Gallery, Baltimore, 1985.
- Szerk.: Voit Pál: *Régiségek könyve*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1983. - p. 365., 1. kép
- Szerk.: Zádor Anna, Szabolcsi Hedvig: Francia regény két XVIII. századi falképsorozaton. Fénelon Télémaque-jának hazai fogadtatásához. *Művészet és felvilágosodás. Művészettörténeti tanulmányok*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978. - 393-415. (Galavics Géza)

